

днів у ВНЗ переборювати його. Недостатня увага до вироблення продуктивного стилю мислення у школярів призводить до того, що навчальний процес у вищому навчальному закладі змушений спиратися на репродуктивне мислення першокурсників. Це не дає можливості приймати оптимальні рішення в нестандартних ситуаціях і легко адаптуватися в мінливих умовах діяльності [2].

Соціально-психологічна адаптація — це засвоєння молодого людиною норм студентського життя, включення її в систему міжособистісних відносин групи. Цей процес пов'язаний безпосередньо з участю студента в органах самоврядування групи, ВНЗ; факультативах, секціях. Член студентського парламенту, студради, профорг групи, відповідальний за спортивний сектор, санітарно-естетичний стан, культурмасову роботу тощо, — всі ці різновиди суспільне корисної діяльності, до яких залучається студент, сприяють подоланню труднощів соціально-психологічної адаптації, включенню студента у складну систему міжособистісних відносин відповідальної залежності, формуванню активної життєвої позиції, дають навички організатора. Це надає можливість реалізації всіх прав і обов'язків, закладених у соціальних ролях. Адаптація студентів протікає по-різному. Юнаки і дівчата, що мають виробничий стаж, легше і швидше адаптуються до умов студентського життя і побути вчорашні школярі — до академічної роботи [1]. Для кращої адаптації першокурсників до нових умов навчання у ВНЗ доречно організувати систему спеціальних заходів, наприклад: ритуал "Посвята в студенти", читання курсу "Вступ до спеціальності"; виступи у групах провідних викладачів; знайомство з історією навчального закладу і випускниками, які прославили його; організація консультативних пунктів у гуртожитках силами викладачів і студентів-старшокурсників.

Висновки. Отже, адаптація студента до умов навчання у ВНЗ є складним соціально зумовленим явищем, для якого характерна діалектично суперечлива єдність трьох рівнів адаптивної поведінки: біологічного, психологічного та соціального при провідній визначальній ролі останнього. Соціально-психологічна адаптація спричиняється змінами взаємодії студента із навколишнім середовищем. Соціально-психологічна адаптація — це засвоєння молодого людиною норм студентського життя, входження його в систему міжособистісних відносин в групі.

Література

1. Асмолов А.Г. Психология личности. — М.: МГУ, 1990. — 367 с.
2. Кон И.С. В поисках себя. Личность и ее самосознание. — М.: Политгиздат, 1984. — 335 с.
3. Павлов И.П. Ответ физиолога психологам. Собр. соч.: В 14 т. — М. 1951. — Т.2.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ВНЗ

При академічному підході до підготовки спеціалістів основна увага акцентувалася на його інтелектуальному розвитку та озброєнні стандартними знаннями

Ролі гармонійному поєднанню знань та умінь із розвитком особистості й надбанням рефлексивних знань не надавалося. В умовах національного відродження та державотворчих процесів в Україні він виявляється недостатнім для формування творчої особистості спеціаліста, носія високих національних і загальнолюдських цінностей, гуманістичних переконань. Розвиток особистості в процесі адаптації викликає зміни її інтересів, поглядів, ціннісних орієнтацій, життєвих планів, ідеалів, домінуючих мотивів, тобто суб'єктивних відношень до різних сторін життя. Адаптація особистості студента відбувається в колективі (групі, факультеті) і через колектив. У цьому випадку особливий інтерес викликає початкова стадія адаптації в новому соціальному середовищі. Адаптація в колективі виступає необхідною умовою продуктивної соціальної активності, самовизначення особистості, розвитку індивідуальності студента. Різні аспекти вдосконалення процесу підготовки майбутніх спеціалістів в умовах навчання у вищих навчальних закладах були предметом вивчення Н.В. Кузьміної, О.В. Киричука, І.А. Зязюна, А.К. Маркова, О.Г. Мороза, О.Б. Орлова, С.В. Кондратьєва, Г.В. Ложкіна, С.Д. Максименка, М.І. Пірен, Н.І. Поквель.

Завданням дослідження був аналіз основних напрямів спрямованості активності особистості студента, що відповідають трьом видам адаптації до зміненої ситуації. Наступним аспектом нашої роботи є виявлення етапів професійного самовизначення молоді. У процесі соціальної адаптації досягається відповідність між поведінкою і діяльністю, що схвалюється суспільством, та структурою особистості її інтересами, ціннісними орієнтаціями, спрямованістю. Адаптація має різну якість залежно від того, в якій системі вона розглядається. Це дає можливість визначити її з різних позицій: як процес пристосування організму до нового середовища, як рівновагу, що встановлюється між організмом та середовищем, як результат пристосуального процесу, як діалектичну взаємодію між організмом та середовищем.

У зв'язку з цим можна виділити наступні форми поведінки, що складається із чотирьох класів: 1) превентивна поведінкова адаптація; 2) стабілізаційна поведінкова адаптація; 3) соціально зумовлені форми поведінки; 4) психологічно зумовлені форми поведінки. В свою чергу, четвертий клас поділяється на дві групи чинників: 1) індивідуальні: перебудова мотивів діяльності; формування установки; формування пильності; зміна емоційних характеристик; зміна концептуальних моделей; 2) групові: формування ментальності; переорієнтація на лідера; групові й індивідуальні зміни ролевих очікувань [3]. Критерієм адаптації є спрямованість та рівень активності особистості. Частіше всього виділяються три основні напрями спрямованості активності, що відповідають трьом видам адаптації до зміненої ситуації: 1) вихід із ситуації, психологічний захист власного "Я"; 2) вплив на середовище з метою пристосування його параметрів до себе: від прямого (безпосереднього) впливу до пошуку обхідних шляхів; 3) зміна себе, своєї внутрішньої структури: від звикання, урівноваження із середовищем до уподібнення.

Вирішення проблеми збереження психічного здоров'я студентів потребує вивчення чинників, що впливають на процес адаптації молоді до емоційно-стресових умов навчання у ВНЗ. Говорячи про особливу специфічність стресових ситуацій, ми повинні виходити з концепції біопсихосоціальної єдності людини і зважати на дію трьох груп незалежних чинників, які визначають особливості динаміки психічного та соматичного стану молоді. Слід відмітити, що всі чинники взаємопов'язані між собою. Початок адаптації не співпадає з появою молоді людини в новій

групі, а відноситься до попереднього періоду. Важливу роль відіграють соціально-психологічні суб'єктивні чинники. Вони визначаються зміною соціального статусу студентів, різкою відмінністю умов навчання у ВНЗ в порівнянні зі школою, перебуванням у стані розумової напруги і перенапруги, пов'язаною із необхідністю оволодіння великим обсягом фахових знань, прийняттям рішення відносно вибору спеціальності чи бажаного соціального середовища, формуванням відношення до майбутньої професії, людей, які можуть стати колегами. Дія біологічних чинників визначається завершенням пубертатного періоду та психофізіологічним розвитком організму, що продовжується та нерідко відбувається асинхронно і є чинником ризику розвитку ряду соматичних розладів. Індивідуально-психологічні чинники визначаються процесом формування особистості, її соціалізації і розширенням діапазону особистісних реакцій на індивідуально-значимі події. При цьому поява ознак порушення адаптації іноді буває відстроченою на різні періоди часу, прояви ознак не завжди знижуються при припиненні дії стресового чинника.

У процесі професійного самовизначення молодь проходить чотири етапи. *Перший етап* адаптації (професійне самовизначення молоді) припадає на перший рік навчання у ВНЗ. Його мета – пробудити інтерес студентів до себе, до свого однокурсників як до об'єктів вивчення та спостереження, пристосування до нових форм і методів навчальної діяльності. Ця адаптація має три форми: *адаптація формальна*, під якою розуміють пізнавально-інформаційне пристосування студентів до нового оточення, до структури і вимог вищої школи, до змісту навчання в ній, до своїх обов'язків; *суспільна адаптація*, тобто процес внутрішньої інтеграції цих же груп із студентським середовищем у цілому; *дидактична адаптація*, що співвідноситься з підготовкою студентів до нових форм і методів навчальної роботи. Особливого значення на цьому етапі набуває робота кураторів груп, які організують індивідуальні бесіди, консультації по самовивченню і самовихованню. В результаті такої роботи поліпшуються міжособистісні контакти, встановлюються довірчі відносини в групі, багато студентів починають займатися самовихованням, зменшується кількість зривів на першій сесії. *Другий етап* (адаптація студентів до вимог, які висуває професія) починається на 2-му курсі перебування у ВНЗ. Він характеризується тим, що студент у процесі навчання набуває необхідних професійних знань та практичних навичок для здійснення конкретної діяльності з обраною спеціальністю. Такий підхід створює певну цільову установку, яка позитивно впливає на процес підготовки майбутнього спеціаліста. *Третій етап* (динаміка професійної підготовки студентів у ВНЗ) охоплює старші курси. Основна його мета – завершення процесу формування особистості майбутнього спеціаліста. *Четвертий етап* (професійна адаптація молодого спеціаліста, зростання його професійної майстерності). Особливої функції соціальна адаптація у студентів набуває в період їх навчання в магістратурі. Становленню особистості майбутнього спеціаліста-дослідника та його підготовці сприяють загальноосвітні базові і спеціальні (методологія дослідження, методика викладання учбових дисциплін у коледжах, гімназіях і ліцеях, культура мовлення, педагогічна техніка і ін.) дисципліни. У процесі занять в магістратурі виявляються здібності до прогнозування, планування і проведення досліджень, пов'язаних з теорією навчання або виховання.

Висновки. Аналіз теоретичних підходів до вивчення адаптації студентів, підтверджує правильність робочої гіпотези, що в їхній основі лежать особистісно

значимі протиріччя між мотиваційними утвореннями індивіда, які знаходять своє відображення в різних сферах життєдіяльності особистості. У процесі адаптації відбувається активний творчий пошук, осмислення важливих виховних проблем, вироблення найбільш адекватних способів дії. Поряд із об'єктивними чинниками, що визначають загальний напрям адаптації молодих спеціалістів і специфічними для конкретного середовища, є суб'єктивні, такі, дія яких виявляється кризь функціонування середовища і залежить від його характеристик.

Література

1. Зотова О.И., Кряжева И.К. Некоторые аспекты социально-психологической адаптации личности // Психологические механизмы регуляции социального поведения. — М.: Наука, 1979. — С. 219-233.
2. Кузьмин Е.С., Прихвятилов А.А. О системном подходе к исследованию процессов адаптации // Психологические проблемы повышения эффективности деятельности производственных коллективов. — Курган, 1981. — С. 155-159.
3. Скубий М.И. Социальные проблемы адаптации молодого учителя // Некоторые методологические проблемы общественных наук. — Новосибирск, 1971. — С. 263-275.

УДК 37.06

В.М.Глазиріна

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ У СПІЛКУВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Як відомо, обмін інформацією має свою специфіку і включає такі важливі моменти: по-перше, спілкування не можна розглядати тільки як відправлення інформації однією системою та прийом її іншою; по-друге, характер обміну інформацією між людьми визначається за допомогою системи знаків, завдяки якій партнери можуть впливати один на одного; по-третє, комунікативний вплив як результат обміну інформацією можливий лише тоді, коли людина, яка спрямовує інформацію, і людина, яка сприймає її, володіють єдиною системою або подібною системою кодування та декодування знаків, інакше кажучи, говорять однією мовою [2; 6].

Комунікативний бар'єр — це психологічна перешкода, що з'являється на шляху передачі адекватної інформації [1; 3; 5; 7]. У сучасній соціальній психології виділяють різні типи комунікативних бар'єрів. Розглянемо найбільш поширені. О.В. Андрієнко [4] виділяє такі бар'єри нерозуміння: фонетичний, семантичний, стилістичний, логічний, які з'являються у зв'язку з різними знаковими засобами передачі повідомлення. Прикладом фонетичного бар'єру є нерозуміння двох людей, які говорять однією мовою, але мають різний рівень розвитку та володіння мовленням. Однак такого бар'єру, як правило, не існує між матір'ю та дитиною. Зазвичай мати добре все розуміє та може „перекладати” з дитячої мови на дорослу.

Семантичний бар'єр з'являється, коли люди за певних причин не розуміють змісту сказаного. Припустимо, філолог чує вузькопрофесійну розмову двох математиків. Такий же бар'єр з'являється між батьками та дітьми-підлітками, якщо останні використовують жаргон, тобто „мовлення якоїсь соціальної або об'єднаної